

El Baix Vallès a debat

Ramon Torrents i Panés

Periodista. Director de Contrapunt

El centre d'interès de les VII Jornades de Tardor del Centre d'Estudis Molletans (en endavant m'hi referiré com a CEM) arribava en un moment dolç, oportú. El 22 i 23 d'octubre de 2004, el Centre Cultural La Marineta acollia les sessions (tres ponències i un debat) d'aquestes Jornades, que presentaven l'estimulant títol de *El Baix Vallès: realitat o ficció?*

Per aportar un ampli ventall d'enfocaments a la qüestió, el CEM va programar una taula rodona en què, des de la perspectiva política, acadèmica, assistencial, econòmica i identitària, es posava sobre la taula la idoneïtat o no d'establir una nova realitat comarcal a redós de Mollet. Els participants a la tertúlia van ser Antoni Cornellas i Aligué, gerent del Consell Comarcal del Vallès Oriental; Martí Fabré i Pocurull, comerciant i president de la Fundació Privada Hospital de Mollet; Oriol Fort, regidor de l'Ajuntament de Mollet i un dels edils locals en actiu que més experiència acumula; Josep Gordi, ex responsable de Medi Ambient al Consistori molletà i professor de Geografia a la Universitat de Girona; i Ferran Pérez, president del Centre d'Estudis Santfostencs-Amics de Cabanyes.

NOTES PRELIMINARS

El Baix Vallès no és una invenció recent, ni estructuralment ni nominalment. La primera referència escrita al topònim *Baix Vallès* prové de Vicenç Plantada (1839-1913) que el 15 de març de 1885 (es publicava el 17 de març) deia a *La Renaixensa*: "...com a crònica del Baix Vallès és notable la gran explosió haguda el dia 20 de febrer passat en la fàbrica de dinamita establerta en lo terme de Sant Fost, la qual es va fer bocins" ¹. La recuperació d'aquest topònim data de

les primeries de la dècada passada, quan l'Ajuntament de Mollet, amb Montserrat Tura a l'Alcaldia, prenent com a base els treballs de Ferran Pérez, fa una aposta per definir aquest espai d'influència de Mollet. En el *Pla Estratègic de la Ciutat de Mollet del Vallès* (1994) s'expressa clarament la voluntat capitalina: "La centralitat que es vol impulsar significa fer de Mollet l'eix vertebrador d'una nova comarca, el Baix Vallès, que compta, actualment, entre 100.000 i 120.000 habitants" ². L'exposició resultant del Pla fins i tot presenta un mapa que delimita la subcomarca, més continguda territorialment que la que pensava Plantada (en la seva concepció del Baix Vallès incorporava el sud dels dos Vallès, amb Ripollet, Montornès i Palou, ara barri de Granollers). Precisament, el mateix Plantada, juntament amb dos delegats més de Ripollet, una centúria abans de l'elaboració del Pla Estratègic havia representat el "Baix Vallès" en el procés de redacció de les *Bases de Manresa* (1892), document que establia la "comarca natural i el municipi" com a fonament d'estructuració territorial ³.

L'Ajuntament, que té la fretura de batejar l'àmbit que es vincula a Mollet, defuig altres nomenclatures com *Vallès Sud* (que utilitzà com a capçalera una publicació local), perquè les considera "poc sensibles, amb poc esperit, fredes", apuntava Oriol Fort en la taula rodona. La recuperació municipal del topònim Baix Vallès en època contemporània, explicava Fort, té voluntat "de promoció, d'implantació i de polèmica", d'esdevenir un "estímul vers Granollers". No és un afany de cocapitalitat. Així ho feia notar el periodista Vicenç Relats: "[Mollet té] un creixement que l'acosta al volum de població de Granollers i que a vegades alimenta una amistosa rivalitat per la capitalitat del Vallès Oriental, que no passa de la broma. Perquè Mollet no discuteix ni ambiciona el títol i ja se sent bé afirmant-se com el centre d'influència que és per a tots els pobles del Baix Vallès. El fort creixement d'aquesta ciutat, situada a 12 quilòmetres de Barcelona, s'ha donat enmig d'una gran transformació urbanística, iniciada amb els primers governs democràtics amb domini del PSUC i que ha continuat els últims 16 anys amb Tura a l'alcaldia" ⁴.

Però el Baix Vallès no passava d'això, de ser una declaració d'intencions. La Catalunya de les 38 comarques, gestada el 4 d'abril de 1987 amb l'aprovació de les lleis d'organització territorial de Catalunya, era fidel a la divisió republicana de 1936, i no preveia Mollet com a epicentre d'un àmbit comarcal. El 28 de març de 1988 el Parlament reconeixia tres comarques més: el Pla de l'Estany, el Pla d'Urgell i l'Alta Ribagorça. Era, no obstant això, un escenari susceptible de canvis. El món acadèmic feia renéixer les *municipalies* de Lluís

Figura 1 Taula rodona a les jornades *El Baix Vallès Realitat o ficció* Octubre de 2004

Casassas i Joaquim Clusa (1981) i rescabalava de l'oblit els treballs de l'insigne geògraf Pau Vila. En aquest context, un acord de govern, a instàncies dels grups del Parlament de Catalunya, el 3 d'abril de 2000 constituïa una comissió d'experts per redactar *l'Informe sobre la revisió del model organitzatiu territorial de Catalunya*, conegut vulgarment com a Informe Roca, ja que la comissió, que integraven set vocals, estava presidida per Miquel Roca i Junyent (CiU). El text, presentat el desembre d'aquell any, proposava la delimitació del país en sis vegueries i "l'adequació de les comarques", amb la creació de sis de noves, basant-se en el reconeixement d'"unitats molt cohesionades". El Baix Vallès no hi figurava. Amb tot, l'Informe resolía que la divisió territorial de 1987 era un "punt de partida globalment vàlid". Així les coses, el debat s'ha mantingut, fins que, a inicis de la nova legislatura, el conseller de Governació, Joan Carretero (ERC), tornava a reviure vells anhels amb l'anunci del seu Departament d'aprovar i executar en els propers dos anys una nova divisió de Catalunya en set vegueries, i la inclusió moderada de noves comarques, com el Lluçanès i el Moianès, fins a un màxim de 56, sempre en funció de les "iniciatives del territori"⁵. L'anunci, que va suposar un petit terrabastall entre els socis del Tripartit per la seva suposada unilateralitat, coincidia amb la publicació d'un rigorós i agosarat estudi, elaborat pel Centre de

Política del Sòl i Valoracions de la Universitat Politècnica de Catalunya i dirigit pel doctor en Arquitectura Josep Roca, que proposava la configuració de set vegueries i 92 comarques, una de les quals, ara sí, conformaria el que coneixem com a Baix Vallès⁶. Josep Roca estableix punts de polaritat al territori a partir de criteris asèptics i emprant una metodologia sense apriorismes (autocontenció, dependència intermunicipal, nombre d'habitants, mobilitat gravitatòria, límits que *marca* la geografia). Roca resol que es poden fixar "gradualment" fins a 92 sistemes urbans, que es podrien definir com a comarques. El Baix Vallès de Roca comprèn 120.700 habitants (a cens de 2001), oferiria uns 60.000 llocs de treball, i estaria integrat per vuit municipis: Martorelles, Santa Maria de Martorelles, la Llagosta, Parets del Vallès, Santa Perpètua de la Mogoda, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, i Mollet, que actuaria com a pal de paller. El treball del Centre de Política del Sòl i Valoracions, que partia d'un estudi que el mateix organisme va fer l'any 2000 per encàrrec de la Diputació de Barcelona, pretén aportar una possible solució a les "mancances estructurals dels municipis, tot i ajudant a mancomunar part dels serveis"; la proposta pretén una nova organització que superi les "comarques com una forma eficaç d'administració i govern del territori català", per convertir Catalunya en un "autèntic sistema de ciutats", en una "ciutat de ciutats", com expressava en el debat Josep Gordi. El document, que ha estat presentat al conseller Carretero i al secretari de Planificació Territorial de la Generalitat, Oriol Nel·lo, era un magnífic pretext perquè, des de Mollet, es recuperés aquest debat.

LES INTERVENCIONS

En la taula rodona de les Jornades de Tardor van aflorar aspectes científics i emocionals, perspectives de passat, present i futur. Martí Fabré exposava l'experiència de la Fundació Hospital, hereva de l'antiga Societat de Socors Mutus de Mollet, que ja fa set dècades fixava els límits del seu àmbit assistencial si fa no fa en el que es defineix com a Baix Vallès. Fabré considerava que l'eix del debat ha de ser l'"optimització dels recursos", i assenyalava que, per al bienni 2012-14, la Fundació preveu que el seu mercat potencial d'usuaris vorejarà les 160.000 persones. Per a Fabré, que Mollet ofereixi serveis bàsics com l'hospitalari, és que conforma la veritable "potencialitat" de la ciutat.

Josep Gordi defenia el Baix Vallès fonamentalment com a "realitat funcional més que identitària", tot i la llarga "tradició històrica". El geògraf recalcava que cal racionalitzar l'aparell administratiu i la

despesa pública que comporta, –“el que sobren són institucions”, assenyalava– i que l’objectiu no és crear un “consell comarcal petitó, sinó que funcioni”. Gordi considerava que en l’*hinterland* de Mollet “mai hi ha hagut una voluntat política” decidida dels municipis per mancomunar serveis o accions (Gallecs): “Des de la meva experiència, els municipis són veritables regnes de taifes que intenten blindar el seu territori; així es perd la globalitat, apuntava. El geògraf molletà advertia que en aquest rol de lideratge i centralitat Mollet té “poca força del teixit civil, una burgesia feble i un espai comercial poc important”, tot i la seva potencialitat de “transformació terciària”, i un empresariat lluny de la ciutat, que té els “centres de decisió aliens”. Per contra, Gordi destacava el “pes demogràfic i econòmic del Baix Vallès” com un dels punts emergents del sector, amb el Baix Montseny i el Vallès central.

Oriol Fort assegurava que, respecte al Baix Vallès, l’Ajuntament de Mollet no ha pres “cap decisió oficial, no hi ha una doctrina sobre la seva existència”, afegia, si bé sí s’ha “impulsat”. “Encara que es pogués negar acadèmicament o administrativament, si hi ha voluntat de ser, existeix i existirà”, mantenia. De fet, Mollet va fer un esforç abrandat per difondre el concepte amb el lema *El Baix Vallès, una comarca sense fronteres* (1994-95). Per al regidor, la comarca la delimitaria la voluntat dels municipis que s’hi volguessin aplegar a partir de la “referència històrica”. Fort, com la resta de contertulians, considerava l’actual divisió territorial de Catalunya “anacrònica i comprensiblement romàntica, en el sentit que els legisladors van expressar la voluntat de recuperar les obsoletes comarques de la República... i vivim d’això”, lamentava. El Baix Vallès, concebut per Fort, ha de ser una “mancomunitat lliure de municipis d’esforços i serveis”, amb el “cor a Gallecs”. Com que la *comarca de Mollet* “no és administrativament ni políticament necessària”, opinava, “ens podem permetre el luxe d’exigir-li el màxim”. En contraposició, Fort definia el Vallès Oriental com una “realitat inventada, forçada, tan heterogènia com el Vallès Occidental; un territori apedaçat per donar una capitalitat prou àmplia i prou digna a Granollers, que no és una suma si no un apilonament del Baix Vallès, el Baix Montseny, la Vall del Tenes i part del Moianès”. Per a Fort, “Granollers té prou personalitat pròpia, conreada i merescuda, perquè no sigui forçada a haver de compartir comarca amb altres territoris ben heterogenis i que desitgen i necessiten conviure amb la seva pròpia personalitat”.

Antoni Cornellas era el més escèptic. En un to informal, advertia que el debat només servia per “fer bullir l’olla perquè la costellada ja la

fan uns altres". Cornellas recordava que l'estructuració territorial no era tant crear sinó tocar "el sentiment" i crear un "nou filó d'ocupació" amb més "aparell administratiu; sinó, quin finançament rebria el món local (ara, recordava, un 13% del conjunt) i en quina proporció: "un ciutadà de Berga rep entre 15 i 20 vegades més que un de Mollet, de la Diputació", feia notar. Cornellas també preguntava què estan disposats a mancomunar els municipis, i en un àmbit supracomarcal, quants senadors tindria Catalunya en el nou model organitzatiu, si s'opta per la província única. Cornellas reclamava que els consells comarcals es dotin de "competències" i tinguin "prou recursos", i que cal situar com a eix la persona. El gerent del Consell Comarcal del Vallès Oriental també s'interrogava sobre quins són els interlocutors vàlids del Baix Vallès: "La patronal pensa amb mentalitat de Barcelona". També ironitzava sobre els elements de centralitat que cal atendre: "Seguint els criteris de Pau Vila, potser la capital estaria a Barberà on hi ha el Baricentro". Respecte a l'esforç institucional local, Cornellas destacava que en aquests 25 anys d'ajuntaments democràtics, Mollet ha pogut "començar a alliberar recursos humans per pensar més enllà de la ciutat, a partir d'un treball intern de recuperació de l'orgull de ciutat". Cornellas recordava la nefasta empremta que va deixar el franquisme al municipi: "Fa uns anys, viure a Mollet no era cap orgull". El gerent era crític amb el sistema electoral indirecte de composició dels consells comarcals: "Per què un vot de Cànoves val deu vegades més que el de Mollet?", clamava. Cornellas aposta perquè els consellers comarcals siguin triats directament perquè "defensin les garrofes de dalt a baix", no només municipalment.

Ferran Perez, santfostenc, recordava que el Besòs ha estat "frontera i punt d'unió". Mollet, a ulls de Sant Fost, ha estat considerat "l'altra banda", i a l'inrevés. Pérez coincidia en qualificar el Baix Vallès de "realitat funcional", i advertia que, ja l'any 1968, el butlletí oficial de l'Arquebisbat de Barcelona coincidia a delimitar l'Arxiprestat de Mollet per les parròquies de les mateixes localitats que detalla l'informe de Josep Roca.

Des de l'auditori, s'advertia del parany que suposaria la pretensió d'impulsar el Baix Vallès com un "element de reafirmació" que pretén suplantar "el model esgotat de 1993, pel Mil·lenari, de conscienciació del molletanisme". Altres veus palesaven que, en casos pràctics, com el Consorci de Gallecs o el transport interurbà al barri de Lourdes "no s'ha mancomunat res". Una intervenció advertia que el "rigor

científic més d'una vegada ha topat amb els polítics que han pensat 'com quedarem en la nova fórmula'".

Els mitjans de comunicació han estat sensibles a la nova realitat que s'erigeix en aquest punt emergent de l'àrea metropolitana. Així, Àlex Gutiérrez, director de la capçalera *Línia Vallès* constata que "sovint hi ha una certa desconnexió entre el Baix Vallès i Granollers, a la qual no es reconeix massa el seu paper de capital de comarca. Mollet acapara bona part dels serveis comuns, especialment per a aquells municipis més petits, però el fet que aquest paper no estigui reconegut oficialment dificulta l'adopció d'una identitat comuna com a baixvallesans". Gutiérrez remarca la imprecisió dels límits d'aquesta subcomarca: "És simptomàtic comprovar com alguns dels ajuntaments limítrofs amb Granollers s'han apropat a nosaltres perquè es consideraven 'desatesos' pels mitjans de comunicació de referència a Granollers". També des d'una perspectiva comercial, els clients de la publicació, adverteix Gutiérrez, "constaten la utilitat de què el seu espai publicitari sigui vist per municipis propers i que mantenen relacions de proximitat i veïnatge".

CONCLUSIONS

Del debat de les Jornades de Tardor es desprèn que, malgrat alguns inconvenients, hom coincideix a destacar l'encert de redibuixar Catalunya en una província única, descentralitzada en vegueries i amb comarques dissenyades com a mancomunitats de municipis a partir de la voluntat de lliure associació. Les comarques no han de ser contrapoders al Govern, però han de disposar de prou recursos i competències; els municipis han d'esdevenir la base política i administrativa primordial del país. Més enllà del que determinin els estudis, però, la "comarca humana", el factor sentimental, ha de primar. Si es reclama que Europa sigui sensible a les realitats nacionals, i això no ha de contravenir la bona gestió de la cosa pública, és just reclamar que també Catalunya sigui sensible a les realitats comarcals. En aquest sentit, el Govern ha deixat clar que el Baix Vallès serà, si els baixvallesans ho volen.

NOTES

1. *Obres Completes de Vicenç Plantada, Vol I, Cròniques i articles a 'La Renaixensa'*, Edició a cura de Ferran Pérez i Gómez i Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, Col·lecció Vicenç Plantada (Centre d'Estudis Molletans, 1997).
2. *Pla Estratègic de la Ciutat de Mollet del Vallès*; (1994), coordinat pel regidor Manel Carreira (PSC), a càrrec de l'equip tècnic de l'Assessoria TUBSA. Entre els eixos del document hi ha que Mollet esdevingui capital del Baix Vallès i impulsar una nova centralitat de la regió metropolitana; atreure població migrant de joves que marxen de Barcelona; aprofitar la creixent importància de temes relacionats amb el medi ambient i la qualitat de vida per salvaguardar Gallecs, i fer-ne un parc natural periurbà; i atreure inversions econòmiques industrials innovadores en tecnologia. Segons el Pla "Mollet és un municipi 'en definició', i, per tant, té l'oportunitat de definir la seva pròpia identitat i definir el seu rol en el territori". Les principals amenaces que hi considerava eren que Mollet esdevingués una ciutat dormitori o una ciutat residencial popular; perdre activitat econòmica i comercial; atreure població de rendes baixes; i atreure indústria que només busqui mà d'obra barata. Amb tot, el Pla Estratègic apunta l'existència de "clars elements de capitalitat" en base a l'oferta de serveis bàsics i comercials (atractivitat educativa, hospital, mercat, Creu Roja, Escola de Policia, INEM, registre de la Propietat, centres d'atenció primària, Correus).
3. Bases per a la Constitució Regional Catalana (Manresa, març de 1892). Edició facsímil amb motiu del seu centenari. Eumoeditorial, en coedició amb l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra (1992).
4. *Una ciutat girada com un mitjó*. Vicenç Relats (Avui, 25 d'abril de 2003).
5. *Un estudi proposa que Mollet sigui capital d'una nova comarca*. Ramon Torrents (Contrapunt Diari de Mollet, 16 de juliol de 2004).
6. *Cap a una nova organització territorial de Catalunya*. Josep Roca Cladera i Montserrat Moix Bregada. Research Paper 5. Centre de Política del Sòl i Valoracions de Barcelona, Centre Específic de Recerca Universitat Politècnica de Catalunya (2004).